

K N J I G A

Matic Majcen

Osnutki za revolucijo

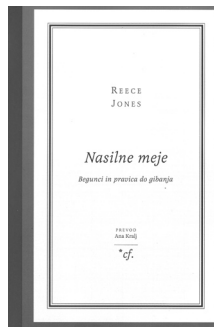
Reece Jones

**Nasilne meje: Begunci
in pravica do gibanja**

Založba /*cf. | Ljubljana 2017

Tok zgodovine nas je v zadnjem desetletju neusmiljeno potisnil v poglavje, zaznamovano z velikimi, prisilnimi človeškimi migracijami. Podatki so naravnost šokantni. Število umrlih migrantov na obrobjih Evropske unije se je, kot beremo v knjigi *Nasilne meje: Begunci in pravica do gibanja*, od sredine devetdesetih let 20. stoletja skoraj podvajseterilo, z 200 mrtvih leta 1995 do 3770 leta 2015. Število deportacij na leto se je na istem področju od osemdesetih let 20. stoletja z 20.000 do leta 2013 povečalo na 440.000. Spet drugje so obmejni policisti na ameriško-mehiški meji ob Tucsonu v Arizoni zabeležili dvajsetkrat več trupel migrantov kot v devetdesetih letih 20. stoletja. Proračun Mejne policije ZDA se je od takrat povečal za več kot desetkrat, s 300 milijonov dolarjev na 3,5 milijarde dolarjev. Čeprav migracije zgodovinsko gledano še zdaleč niso nič novega, so podobe migrantov, ki

umirajo v puščavah in v prostranstvih morij, preplavile kolektivno zavest zahodnega sveta, vzporedno pa še vedno nastajajo novi zidovi in fizične pregrade na kopnem ali zaprte ožine na morju, med katerimi so denimo ameriški načrti za ameriško-mehiški zid ali "tehnične ovire" na schengenski meji med Slovenijo in Hrvaško. Z oddajami, kot so *Border Wars* kanala National Geographic ali *Tretja ameriška vojna* postaje Fox, se pomaga ustvarjati vtis, da so mejna območja že skorajda vojna območja, kjer se vojska in policija bojujeta proti tihotapcem, posiljevalcem, teroristom in preprodajalcem drog. Svet, v katerem živimo danes, je nadvse paradoksalen: čeprav smo globoko v dobi, ko so politične, gospodarske in predvsem tehnološke spremembe vzpostavile nepovratne procese globalizacije, je svet morda celo bolj kot kdajkoli prej prepreden z mejami takšne in drugačne vrste.

Reece Jones, profesor na Oddelku za geografijo in okolje na Univerzi na Havajih, se v svoji knjigi *Nasilne meje* omenjenega problema ni lotil skozi prizmo aktualnih političnih in gospodarskih trendov, ki ponavadi

prevladujejo v interpretaciji teh dogodkov, temveč z vidika koncepta meje kot širšega vzroka teh manifestnih procesov. Kot pravi avtor, je meja zgodovinski pojav, ki v sistem vpeljuje nasilje kot strukturni problem, ko še dodatno poudarja neenako razmerje moči in neenake življenjske možnosti. Jones meja ne pojmuje kot povsem enodimenzionalnega pojava, temveč se jih loti s širših teoretskih in zgodovinskih vidikov. Že izvor koncepta

meje je namreč sam po sebi sporen: po eni strani so razmejitve, vsaj v izvorni različici, imele svoj smisel, saj so predstavljale temelj sodobne civilizacije, ko so zaščitile ozemlje in njene prebivalce pred zunanjimi grožnjami, jim zagotavljale stabilne vire hrane, urejeno družbo, kasneje pa tudi izobraževanje, zdravstveno varstvo in zaposlitev. Kljub temu pa obstaja, kakor vidimo dandanes, tudi manj naklonjena interpretacija tega družbenega pojava: meje človeku niso "naravne" in jih je pravzaprav večinoma prečkal popolnoma neovirano. "Dandanes se večina ljudi rodi v državah, obdanih z mejami, in živi v mestih, njihove vsakdanje dejavnosti pa budno spremljajo zastopniki države, s policijo, sodniki in birokrati vred."

Glavni problem, ki si ga Reece s svojimi argumenti tudi prizadeva pokazati, je ta, da umetno ustvarjanje ekonomske in pravne prekinitev ozemelj ne ustavlja, temveč *vzpodbuja* gibanje ljudi, dobrin, drog, orožja in denarja čeznjo. "Utrjevanje meje z novimi varnostnimi praksami je vir nasilja, ne pa odgovor nanj." To lahko s toliko večjo gotovostjo zatrdimo, ko sprejmemo avtorjevo širšo definicijo besede nasilje, ki je ne gre jemati zgolj v ozki definiciji neposrednega nasilja oblasti nad migranti. Še toliko bolj daljnosežno je nasilje, ki ga meje zadajajo gospodarski blaginji, ko revnim z ograjevanjem virov onemogočajo dostop do premoženja in priložnosti, tu pa je tudi nekoliko nepričakovan vidik nasilja kot okoljske škode, ki jo različni zidovi povzročajo v naravi, obenem pa onemogočajo vpeljavo enotnih okoljevarstvenih standardov.

Glede na ideološko ozadje založbe Verso, izvornega izdajatelja knjige *Nasilne meje*, je že vnaprej očitno, kako se bo avtor opredelil glede dileme vzpostavljanja ali opuščanja meja – v knjigi se vseskozi poti-

homa opredeljuje za njihovo radikalno opustitev in prost pretok prebivalstva povprek celotnega sveta. Vseeno pa knjiga še zdaleč ni zgolj ideološko zaznamovan apel k temu cilju, temveč je avtorjeva analiza vseskozi izredno prepričljiva, ker se venomer vrača k zgodovinskim virom posameznega pojava, ki ga v posameznih poglavjih opisuje. Reece tako denimo pokaže, kako sodobno pojmovanje razmejenega ozemlja izhaja iz 16. stoletja, ko so se lokalne ekonomije in politike začele ločevati od do takrat prevladujoče cerkve. Vladarji so si začeli postopoma prizadevati, da bi svoja ozemlja z zemljevidi in razmejitvami naredila vidna (tu se Reece zače k Foucaultu), nakar se v 19. stoletju pojavi koncept državljanstva, s katerim so oblasti svoje prebivalce razdelile na pripadnike in nepripadnike, s čimer so vpeljale izredno močan instrument družbenega zapiranja in ločevanja. Vzporedno avtor upošteva še drugo nujno dejstvo: namreč, da je bilo še v začetku 18. stoletju bogastvo po svetu razdeljeno dokaj enakomerno, razlika v bogastvu med najbogatejšimi in najrevnejšimi pa je obsegala zgolj nekaj odstotkov. Po jarmu kolonializma in nato še kapitalizma so bili temu globalnemu razmerju moči zadani hudi udarci. Afrika je, na papirju nekoliko paradoksalno, največji udarec utrpela šele po opustitvi kolonialne nadvlade: kljub pobudam, kakršna je bila tista, da bi Afriko ohranili kot eno državo-celino, so meje, ki so jih narisale na zemljevidu velike evropske kolonialne sile, razmejile ljudstva in jezike, mnogo izmed njih nomadskih, ki so poprej prosto prehajali prostrana ozemlja, si delili naravne vire, koncept meje pa jim je bil popolnoma tuj. Reece milijone ljudi, ki danes bežijo v Evropo, da bi ubežali iz držav, v katerih vlada gospodarska stagnacija, slaba infrastruktura, korupcija in državljanske

vojne, jasno pokaže kot dediščino vzpostavitve (post-)kolonialnih meja, ki so domačim umetno onemogočile dostop do naravnih virov in jim kratile pravico do gibanja. Ko upoštevamo dejstvo, da kot posledico tega delavec na Norveškem danes v enem dnevu zasluži toliko kot delavec v Kongu v letu dni, potem tudi današnje ekonomske migracije v Evropo postanejo ne samo logične, temveč tudi upravičene – kot tudi apel za njihovo sprostitev.

Reece militarizirano stanje na nekaterih najpomembnejših mejah današnjega sveta torej pokaže kot nov pojav, saj so bile tudi večino 20. stoletja meje večinoma (vključujoč tisto med ZDA in Mehiko) videti približno tako kot današnja meja med ZDA in Kanado, kjer so bili razen kontrolnih točk prehodi prosti in nezastraženi. Pravzaprav je v primeru ameriško-mehiške meje še toliko bolj neverjeten – ob vsej njeni današnji militarizaciji –, da se dolgo časa sploh ni vedelo, kje ta meja poteka, saj so jo ob sklenitvi kupčije med državama med letoma 1848 in 1853 zarisali zgolj na zemljevidu, ne pa tudi v naravi. In ker je pojav meja tako nedaven, je obenem tudi, še vedno, izredno negativen: leta 1990 je imelo zidove ali ograje na svojih mejah le 15 držav, leta 2016 jih ima 70. Reece v slednjem primeru omeni tudi Slovenijo.

Morda še bolj daljnosežen negativni učinek meja avtor najde v tem, da ostra ločitev na države s samostojnimi politikami onemogoča globalni dogovor o preprečevanju podnebnih sprememb. Reece je denimo velik kritik pariškega podnebnega sporazuma, ki je "vsebinsko prazen" in vsebuje vse zvijače tovrstnih impotentnih političnih sporazumov, skupaj z votlimi zaobljubami, govorjenjem o pomembnosti omejevanja temperatur na svetovni ravni. Avtor opozarja, da si vse cilje v njem zastavijo države

same, ne da bi obstajale regulative, ki bi nad njimi bdele in sankcionirale njihovo morebitno neizvajanje. Ob vse verjetnejši globalni ekološki katastrofi, ki jo prinaša segrevanje ozračja, bodo v največji meri zanjo torej krive prav meje s svojimi omejujočimi legalnimi okvirji, ki ne odražajo dejanskih stanj v naravi.

Vsej negativnosti navkljub pa Reece v konec knjige zaseje seme upanja. Čeprav se nam danes zdi, da si družbenega življenja brez meja ni mogoče predstavljati, sistem meja ni absoluten in končen, temveč je zgolj tako močno vgrajen v našo zavest, da si družb brez njih ne znamo več predstavljati. A, kot pravi, je podobno bilo z marsikaterim drugim negativnim zgodovinskim pojavom: s suženjstvom, kolonializmom, apartheidom, pri katerih se je sprememba prav tako dolgo časa zdela nemogoča. Avtorjev prispevek s to knjigo je torej ta, da poskuša bralca prepričati, da meje niso naravno stanje stvari, temveč arbitraren in globoko pomanjkljiv družbeni konstrukt. Tudi zaradi tega Reece na samem koncu toliko lažje predlaga vizijo sveta brez držav, hierarhij in kapitalizma, ki pa ne pomeni nujno tudi konec držav, zgolj redefinicijo pravic in državljanstva. Ljudje bi morali imeti, ne glede na njihov nacionalni izvor, pravico do dela in bivanja znotraj meja katere koli nacionalne države. Seveda se na tem mestu intuitivno postavlja argument, da bi opustitev meja, denimo med Afriko in Evropsko unijo, pripeljala do množičnih selitev prebivalstva in rušenje obstoječih kulturnih, socialnih ter izobraževalnih sistemov. A kot pravi sam, imamo primer, ki nas uči drugače. Ameriška zvezna država Maryland ima dvakrat večji povprečni BDP na gospodinjstvo kot sosednja, izrazito kmetijsko usmerjena Zahodna Virginija. A kljub tem ogromnim razlikam

med državama ni meje, še manj zidu, pa se vendarle zdi povsem normalno, da prebivalci Virginije prosto prehajajo v Maryland, in, še pogosteje, kljub neenakosti vseeno raje ostajajo v svoji državi. "Deloma to lahko pripišemo dejstvu, da številni ljudje raje ostanejo tam, kjer se kulturno počutijo domačnejše," pravi Reece. Zaradi ideološkosti aktualnih debat pogosto pozabljammo na dejstvo, kot poudarja avtor, da morda novi migranti v družbi res zasedejo delovna mesta, vendar po drugi strani omogočijo tudi rast gospodarstva, ob tem pa tudi ti novi prebivalci sami plačujejo davke ter s kupovanjem življenjskih potrebščin prispevajo h gospodarstvu.

Da bi ublažil to radikalno vizijo, Reece vseeno predlaga bolj umerjene naslednje korake: sprejetje globalnih standardov za delovne razmere, globalno sprejeto minimalno plačo, globalne socialne ukrepe za revne, obenem pa tudi globalne okoljske standarde. "Kratkoročno bi se dobički korporacij resda zmanjšali, dolgoročno pa bi opisane spremembe ustvarile globalne potrošnike in s

tem velike nove blagovne trge." Nenazadnje je prav imigrantska izkušnja bila tista, ki je poskrbela za nastanek ZDA kot danes najmočnejše industrijske velesile. Reece za primer izbere zgodbo Andrewa Carnegieja, škotskega imigranta, ki se je iz revne Škotske ob mizernih razmerah na ladji preselil v ZDA in tam postopoma postal eden vodilnih industrialcev, ob koncu življenja pa postal zagret filantrop, ko je med drugim ustanovil slovito dvorano Carnegie Hall v New Yorku.

Bolj kot Reece na ta način našteva svoje argumente in predloge za izgradnjo boljšega in bolj pravičnega sveta, manj zvenijo utopično. Njegovim tezam o opustitvi koncepta meja je zato težko oporekati, čeprav se jih res loteva z lahkotnostjo teoretika brez bremen in odgovornosti na svojih ramenih. Najpomembnejši prispevek te knjige je redefinicija ustaljenih percepcij: ker meje niso absoluten pojav, se tudi utopičnost njihove opustitve zdi bližja, s tem pa tudi morebitna revolucija svobodnega pretoka ni tako neverjetna, kot se je zdelo do zdaj.